

ВЛАДАН БАЈЧЕТА

СРПСКИ ПИСАЦ ПЕТЕР ХАНДКЕ

За рецепцију књижевног и јавног ангажмана аустријског писца Петера Хандкеа могло би се рећи да је у Србији подијељена у двије етапе: прије и после његове Нобелове награде 2019. године. Овдашња читалачка заједница благонаклоно је прихватила преводе Хандкеових литерарних остварења од седамдесетих година двадесетог вијека па све до данас, по природи ствари се посебно интересујући за његов публицистички рад током деведесетих година везан за кризу у Југославији. Као што је својим приповједачким и драмским опусом, нарочито оним писаним током седме деценије прошлог стољећа, измјенио слику савремене европске и свјетске књижевности, Хандке је својом друштвено-политичком дјелатношћу у потпуности преобразио схватање појма ангажованог интелектуалца. Бирајући да истину о „ратовима за југословенско наслеђе” не сазнаје и према њој се одређује из удобности свог живота на Западу, гдје је та истина, најблаже речено, једнообразно приказивана, Хандке је не само свој углед и каријеру већ и властиту безбједност више пута стављао на коцку, долазећи у периоду сукоба на само мјесто догађања како би сопственим очима видио оно што је неко други хтио да му покаже својим пристрасним погледом. Тако је Писац пао у сјенку Свједока историје, а личност која ту двојицу обједињује у немилост оних који су далеко од његове стваралачке суверености и људске храбрости. Јединствен случај у новијој историји (књижевности) постао је тиме, а нарочито после 2019. године, вјероватно најчитанији „страни” писац међу Србима, који га све чешће називају „својим другим нобеловцем”.

Мада оваква врста фамилијарности може дјеловати претенциозно и у несагласју са основним критеријумом припадности једној националној књижевности, првенствено везаним за супстанцу

језика којим се пише, постоје најмање два разлога за разумијевање таквог добронамјерног „својатања”. Први је у томе што је Хандке изабрао за неколико својих дјела, попут, на примјер, *Моравске ноћи* (2008) или *Кукавица од Велике Хоче* (2009), топографију оних српских простора и хронологију повијесних збивања, којима ни овдашњи писци нису успјели да прибаве такав степен литерарне универзализације, уколико су уопште умјетнички третирали сродне теме. Други, и важнији, јесте у томе што је Хандке за своју књижевну традицију, између осталог – али са снажним и више пута истицањем – изабрао Ива Андрића, Милоша Црњанског, Данила Киша и неке друге српске писце, чији је постао, у једном дубинском смислу, истински настављач. Ријеч је, наиме, о литератури која је препознала српски и јужнословенски географско-културни простор као мјесто сукоба свијетова, као огледало у којем се културом умивена слика цивилизације јасније зрцала у својим исконским, очито неискорјењивим агресивним поривима. Није, стога, Хандке „српски писац” попут Марија Лигуорија, Италијана који је на српском написао већ читав опус (између осталог, сјајни роман *Најуљски дипломата* (2016) гдје је рекао своју часну ријеч немирења са стварима против којих је устао и Хандке током НАТО бомбардовања Србије 1999. године), али је и српски писац, или барем гост у српској књижевности, управо у претходно описаном смислу. Хандке се препоручио Србима и српској култури као пријатељ и Срби и српска култура су његову пружену руку радосно и захвално прихватили. Један од знакова тог лијепог сусрета представља први почасни зборник Матице српске, објављен у сусрет 80-годишњици рођења овог великог ствараоца.

Након „Уводних речи” професора Јована Делића, које у његовом препознатљивом маниру доносе спој мемоарских цртица о првим сусретима са пишећим књигама и са самим писцем, и изоштраних критичких увида писаних за ову али и неке раније прилике (попут бесједа на бројним наградама које су Хандкеу у Србији и Републици Српској додијелене), слиједи најопсежнији и највриједнији одјељак зборника под насловом „Огледи”. На први поглед неадекватан, будући да обједињује текстове високих научних амбиција, тај наслов се након читања окупљених радова ипак указује сасвим примјереним, будући да читаоцу брзо постаје јасно како је у питању научна есејистика обојена изразитом присношћу са темом, у сваком појединачном случају. То јесу, скоро до једног, текстови засновани на консеквентној научној строгости и објективности, али текстови којима промичу крупни трагови личних ауторских симпатија према појединим Хандкеовим књигама, односно списатељским квалитетима.

Поред живости прибављене на тај начин, којом се одмјерено узмиче немилој академској крутости, други важан квалитет овде здружених радова је сам *избор* њихових тема. „Огледи”, наиме, покривају репрезентативна дјела пишевог опуса, углавном се концентришући на појединачна остварења у његовим различитим доменима, без заморног исцрпљивања херменеутички најатрактивнијих аспеката. Аутори су се лијепо „подијелили”, уредничким договором или спонтано, од мање је важности, па су Хандкеове књиге *Унуџрашњи свеџ сџољашњеџ свеџа унуџрашњеџ свеџа* (1969), *Голманов сџрах од џенала* (1970), *Несрећа без жеља* (1972), *Кинез бола* (1986), *Тренуци у којима нишџа нисмо знали једни о друџима* (1994), *Моравска ноћ* (2008), *Велики џаг* (2011), анализирали у својим концентрисаним и надахнутим стручним читањима (Марија С. Јефтимијевић Михајловић, Миодраг Вукчевић, Душан Глишовић, Драгомир Костић, Иван Негришорац, Растко Лончар, Милена Ж. Кулић). Поједини текстови испитали су одређене проблемске аспекте Хандкеовог књижевног рада попут „епифаније као језичког продора у битак”, односно „новог реализма” (Анђелка Крстановић, Милан Радоичић); док су други дали инспиративне компаративне и интердисциплинарне анализе, од поређења Кафкине и Хандкеове поетике, до проматрања могућих релација између филма Вима Вендерса *Небо над Берлином* (1987) по Хандкеовом сценарију и романа *Хазарски речник* (1984) Милорада Павића (Катарина Пантовић, Јелена Ђ. Марићевић Балаћ). У свим радовима истражене су развојне путање умјетничких поступака у оквиру пишевог опуса, његов однос према традицији – нарочито егзистенцијализма и филозофије апсурда у књижевности двадесетог вијека – али и занимљиве паралеле Хандкеовог стваралаштва са могућим српским корелатима. На крају одјељка налази се драгоцен и исцрпан преглед „рецепције и перцепције” пишевог лика и дјела у српској и регионалној културној средини (Срђан Орсић). Као посебну вриједност „Огледа” треба истаћи да су претежно писани руком млађе и најмлађе генерације проучавалаца књижевности, што утолико више импонује, будући да је постојано висока уједначеност њихових резултата равноправна доприносима које су на истом мјесту дали прекаљени истраживачи у области германистике и србистике.

Наредни одјељак под називом „Сведочанства” доноси прилоге махом окренуте пишевој биографији уско везаној за његово присуство у рецентној југословенској/српској историји. Поред општијих, односно поетски интонираних погледа на живот или конкретно дјело писца (Душан Пајин, Гојко Ђого), већи дио ових

текстова анализира Хандкеову публицистику посвећену овдашњим политичко-историјским приликама, која је обједињена у књизи *Историја иза њијовесџи: есеји о Јуџославији* (2020) (Зоран Аврамовић, Слободан Самарџић, Селимир Радуловић, Милета Аћи-мовић Ивков). Сагледавање овог аспекта Хандкеовог рада из више (научних) перспектива (социологија, историја, књижевна критика) доприноси вишедимензионалности слике склопљене о његовом накнадно обједињеном публицистичком раду (књигу су приредили Небојша Грујичић и Жарко Радаковић, а наслов је дао сам писац). Посебан тон тој слици доносе аутори склони личнијим успоменама на сусрете са Хандкеом, на његове боравке у Србији, на објављивање његових књига и друге појединости из (књижевног) живота (Будимир Дубак, Радомир Уљаревић, Живојин Ракочевић). Једина концепцијска замјерка зборнику иде поводом одличног текста о роману *Велики мач* (2020) (Никола Маринковић), који се и супстанцијално и ауторски природније уклапа у претходно поглавље.

У одјељку „Поезија, проза” налазе се књижевноумјетнички текстови посвећени Хандкеу, било да је ријеч о тематизацији његове провокативне биографије, односно поетичком омажу (Матија Бећковић, Радомир Андрић, Ђорђо Сладоје, Миодраг Раичевић, Верољуб Вукашиновић, Иван Негришорац, Благоје Баковић, Мирослав Алексић, Драган Јовановић Данилов, Драган Хамовић). Ови, углавном поетски одзиви великом писцу, објављивани раније у ауторским књигама и периодици, односно писани намјенски за овај зборник, свједоче о Хандкеовој резонантности у српској књижевности међу ствараоцима различитих генерација и поетичких опредјељења. Они дају додатни повод да се о Хандкеу говори, мимо било каквих екстравагантних књижевноисторијских аспирација, како је већ речено – и као о српском писцу.

У прилогу зборника је и „Грађа за библиографију Петера Хандкеа”, која пописује преводе пишчевих радова на српски језик и текстове о њему у овдашњим књигама и часописима (Слађана Субашић, Ивана Живковић).

Све то скупа указује на скрупулозност једне узорно приређене научно-критичке цјелине (уредништво: Иван Негришорац, Јован Делић, Јан Красни, Селимир Радуловић), коју у пригодним поводима попут овог употпуњују и књижевни прилози, придајући му топлину литерарног уздарја. Као и сваки сличан зборник, и овај ће се несумњиво читати претежно на начин да свако из њега узме оно што му треба, а у њему је доста тога за најразличитије истраживачке потребе и читалачке укусе. Ипак, чињеница да му се може приступити *континуирано* као пажљиво склопљеној *књизи*,

највећи је комплимент коју публикација сличне врсте може завриједити. У истом смислу, јубиларни зборник је добар подсјетник и подстицај да се и Хандке надаље чита, као и до сада, у дугом и непрекинутом *континуишењу*, са нашом вишеструко заслуженом наклоношћу.

(Беседа одржана у Матици српској, 23. марта 2022. године поводом представљања Споменице почасном члану Матице српске *Петер Хандке или Правда за човека и човечности*)

Др Владан С. Бајчета
Научни сарадник
Институт за књижевност
и уметност, Београд
bajcet@yahoo.com